

Kielemme käytäntö

Uusista kartastoistamme poimittua

Kaksi suurinta kustantamoamme ovat äskettäin julkaisseet kumpikin upean maailmankartaston. »Maantieteellisten paikanmääritysten tarve on [nykyään] suurempi kuin koskaan», perustelee julkituloaan toinen näistä atlaksista, *Otavan maailmankartasto*. Perustelu on tietysti vallan oikea, jos kohta sopii muistaa, että kartastojen lahjomattomuuteen joudutaan turvautumaan muussakin kuin pelkässä lokalisoinnissa. Kartasto hakemistoineen on näet myös suuren yleisön kätevä paikannimiopas — ja sitä tehokkaampi mitä suurelevikkisempi.

Tällaisia, tavallaan julkaisijan vastuuseen vetoavia ajatuksia tuli mieleeni selaillessani *Otavan maailmankartastoa*. Kartaston ilmoitetaan perustuvan englantilaiseen alkuperäispainokseen, jonka nimistöä on koetettu parsia meikäläisten normien mukaiseksi: »tavanomaista suomalaista kirjoitustapaa on noudatettu valtioiden, pääkaupunkien ja isojen merien nimissä sekä yleisesti tunnettujen maantieteellisten käsitteiden oikeinkirjoituksessa.» Tämän periaatteen sovellus on teoksessa kerrassaan sekavaa: siinä on suomalaisittain *Tartto* mutta toisaalta *Tallinn*, on *Berliini* mutta *Hamburg*, on *Sisilia* mutta *Corsica*, *Traakia* mutta *Croatia*, *Kreetta* mutta *Cyprus*, *Indokiina* mutta *Cochin China*, on *Gobin autioma* mutta sen vieressä *Irentala Steppe* (pro aro). Moinen horjunta, josta voisi luetella runsaasti lisäesimerkkejä, riittänee hämäämään ainakin umpisuomalaisen kartankäyttäjän; kuka tahansa kyllä jää ymmälle nähdessään eräissäkin

karttalehdessä kämmenen alalla nimet *Väina* (= Väinäjoki), *Emä* (= Emäjoki), *Narova* (= Narvajoki), *Gatšina* (= Hatsina) ja *Kyminjoki* (= Kymijoki). Kaukoidän paikannimet on kartastossa jätetty kokonaan silleen, ts. englantilaisen oikeinkirjoituksen varaan. Vaikka menettelyä voidaanakin puoltaa jonkinlaisen kansainvälisen yhdenmukaisuuden nimissä, sillä on ilmeiset haittansa: *Tokion* sijasta on osattava hakea *Tokyota* (eräässä kartassa tosin Tokio), *Kiūsūn* sijasta *Kyushua*, ja sanomalehtiemme kotoistaman Korean *Pjōngjangin* sijalla komeilee *Pyongyang*.

»Poikkeuksen tekevät mahtavan naapurimaamme Neuvostoliiton paikannimet. Ne transskriboidaan suomen kielen kannalta mahdollisimman oikeaan asuun, noudattaen samoja sääntöjä kuin suomalaisissa tietosanakirjoissa», ilmoitetaan kartaston alkulauseessa vihdoinkin lukijoita tuodittavasti. Joka vaivautuu tarkistamaan asiaa Neuvostoliiton karttalehdistä, huomaa ettei väite suinkaan pidä paikkaansa. Translitteroinnissa on tuon tuostakin poljettu vuosikymmenien kuluessa vakiintuneita normeja. Niinpä venäjän *x:n* sijalla on joskus säännönmukainen *h* (*Shahty, Harkova*), useimmiten oudosti *kh* (*Mikhailov, Likhoslavl, Serpukhov*). *tš*-yhitymä on merkitty yleensä korrektisti (*Mišurinsk, Kalatš, Tškalov*; kerran englantilaisittain *ch*:lla: *Chistopol*), mutta pelkän *š:n* sijasta onkin odottamattomasti *sh* (*Kamyshin, Balashov, Pushkin, Kuibyshev*). *ž:n* merkintä horjuu korrektin (*Voronež, Ždanov*) ja vähemmän korrektin (*Ostrozhka, Ve-*

lizh, Zhukovka) välillä. Kaiken loogikkattomuuden loogisena huipentumana ovat sitten sellaiset grafeemit kuin *Tšuvash* (näin on merkitty Tšuvassien tasavallan alue), *Tšeshskajan lahti* (pro Tšeskajan l.), *Shtšigri*, *Shtšerbakov*, *Rtšitšševa*. Näytteet eivät kaivanne enempiä kommentaareja; on vain pahoiteltava, että piirustus- ja painatustekniikaltaan valiotasaisen kartaston käyttöarvo on joutunut tällä lailla kärsimään silkan huolimattomuuden vuoksi.

Toinen kartastotulokkaitamme on WSOY:n kustantama *Kotien maailmankartasto*. Sen sisältämät kartat on piirretty ja nimistetty kokonaan Suomessa, ja nimistön asu noudattelee verrattain johdonmukaisesti tavanomaisia normeja. Kaukoidän nimien kirjoitusasua on sopivasti suomalaistettu: on *Kiušiu* (sulkeissa Kyushu), *Kioto*, *Tšang-šou* jne. Yh-

dessä oikeinkirjoitusseikassa näyttää WSOY:nkin kartasto silti kulkevan omia latujaan: soinnillisten z:n ja ž:n sijaan on translitteroitu säännöllisesti s ja š, esim. *Kasan*, *Usbekistan*, *Voroneš*, *Fudši-san* (pro Kazan, Uzbekistan, Voronež, Fudži-san). Tämä karkeistus, jommoista mm. sanomalehtemme nykyään tuntuvat suosivan, on käsittääkseni aiheeton. — Atlaksen loppulehdille painettujen kartakkeiden selityksiin on pujahnut kohtuuttoman paljon oikeinkirjoitus- ym. rikkeitä: Balttilais-Slaavilaiset (kielet), albanin kieli, slaavilaisia asutuksia Pohjois Aasiassa, intiaani kielet, eskimo-kielet, molybdeni, radiumi, kokospalmu, baltilaisia, samojedejä, mangani, silurikautiren. Tällaiset rosot olisi asianmukainen ennakkotarkastus kai vaittava silottanut olemattomiin.

TERHO ITKONEN